

Alisa Ibraković
Kanita Kulić

ODGOJNI I SAVJETODAVNI RAD U RAZREDNOJ NASTAVI

Produženi stručni postupak u osnovnoj školi

Sažetak

Ovaj rad ima cilj da ukaže na važnost rane intervencije u periodu osnovnoškolskog obrazovanja, usmjerene na prepoznavanje djece i mladih u riziku i smanjivanje vjerovatnosti pojave poremećaja u ponašanju. Pored cijelog spektra preventivnih programa za sprečavanje nasilja među mladima uopće, potrebno je ukazati na značaj razvoja programa koji će omogućiti pravovremenu i direktnu podršku učenicima u izgradnji pozitivne slike o sebi i mogućnosti za njihov socijalni razvoj, kao npr. produženog stručnog postupka – oblika preventivnog rada sa učenicima u osnovnoj školi. U produženi stručni postupak su uključeni učenici koji su izloženi negativnom utjecaju faktora rizika, koji podstiču razvoj društveno neprihvatljivog ponašanja, te nastanak nasilja.

Kao primjer dobre prakse navodimo rad Dnevnog centra unutar OŠ „Skender Kulenović“ u Zenici. Program rada Dnevnog centra podrazumijeva afirmativan, zabavan i kreativan oblik rada sa učenicima kroz stručne sociopedagoške postupke i predstavlja oblik rane intervencije poremećaja u ponašanju. Kroz ovaj primjer želimo predstaviti novi oblik rada sa učenicima, koji svakako ima određene prednosti u odnosu na neke dosadašnje, jer dozvoljava primjenu širokog spektra odgojnih postupaka u školskom okruženju, uz podršku učitelja i nastavnika. Provođenje ovakvih i sličnih programa u školskom okruženju je posebno važno jer se u školi vrlo često počinju ispoljavati neki oblici ponašanja koji često prerastaju u poremećaje ponašanja. Tako škola (bez obzira na to da li izvor takvog ponašanja leži izvan škole ili u njoj samoj), njeni učitelji i nastavnici postaju mjesto i ključne osobe za rano otkrivanje teškoća u socijalizacijskim procesima djece i mladih. Zato i kažemo da škola predstavlja izvor nezamjenjivih ODGOJNIH potencijala, mada to ponekada zaboravljamo.

Ključne riječi: Poremećaji u ponašanju (PUP), rana intervencija, produženi stručni postupak (PSP), osnovna škola, Dnevni centar, učenici, afirmacija

*Kada pružite ljubav, podršku i pažnju djetetu,
Pružate pažnju i pomoć porodici.
Kada podržavate i brinete se o porodici,
Činite to svojoj zajednici.
Kada podržavate i brinete se o zajednici,
Podržavate i brinete se o državi.*

Aboridžanska poslovice

Uvod

Za djecu osnovnoškolskog uzrasta karakteristično je da se nalaze u periodu intenzivnog rasta i razvoja, te ne možemo govoriti o konačno definiranim obrascima ponašanja. Od presudne je važnosti raditi na permanentnom uvidu u dinamiku i kvalitetu razvoja svakog djeteta kako bi se pravovremeno odreagovalo u odnosu na onu djecu koja počinju manifestirati ponašanje s obilježjima neprilagođenog i socijalno neprihvatljivog ponašanja. U crnoj hronici se sve češće imena počinioca krivičnih djela ne spominju. Ispisani su samo njihovi inicijali zbog toga što se vrlo često dešava da zakon krše i oni mlađi od 18 godina. Delikatno je govoriti o ovakvim pojavama devijantnog ponašanja kod djece i prije bi se valjalo zapitati, ne o posljedicama, nego o uzrocima ovog društvenog problema. Zbog čega kod maloljetnika dolazi do neprilagođenog i socijalno neprihvatljivog ponašanja? Oni to najčešće rade da bi izrazili revolt prema postojećem stanju u društvu i neslaganje sa nametnutim obrascima ponašanja, ali neprilika nastaje kada to čine nepromišljeno jer kada kreativnost ustupi mjesto destrukciji ne može se govoriti ni o kakvoj subkulturi ili kontrakulturi kao pobuni protiv konformizma.

Školu, gdje bi trebalo da bogate svoj duh i proširuju pogled na svijet, shvataju kao mjesto gdje, također, ***ne mogu da potvrde sebe kao ličnost***. Svoje učitelje, nastavnike ili profesore često doživljavaju kao neprijatelje ili kao obične dosadnjakoviće koji pričaju o nečemu što je odavno umrlo. U nemogućnosti i/ili neznanju da se izraze i dokažu kao ličnosti na tzv. društveno prihvatljiv način, mladi ljudi često pribjegavaju nasilnim metodama da bi to uradili. Gube kompas i čine društveno neprihvatljiva ili čak i krivična djela.

Ne umanjujući značaj drugačijih oblika djelovanja, sve veći broj naučnika i praktičara ističe da težište ukupne politike suprostavljanja različitim oblicima prestupničkog ponašanja treba

da bude zasnovan na **preventivnom djelovanju**, budući da se kroz preventivne aktivnosti na daleko humaniji, svrshishodniji i obuhvatniji način ostvaruje zaštita mladih ljudi od negativnih posljedica koje prestupnički oblici ponašanja nose.

1. Poremećaji u ponašanju (PUP)

Poremećaji u ponašanju podrazumijevaju sva ona ponašanja koja na neki način ometaju dijete i mladog čovjeka u redovnom funkcioniranju, te mogu biti štetna i opasna za tog pojedinca i/ili njegovo okruženje. PUP u širem smislu, obuhvata, kako poremećaje organske ili biološke etiologije, tako i psihološke i socijalne, gdje se ovim terminom prvenstveno upozorava na ona područja koja odstupaju na općem, te području lične i socijalne adaptacije. (Pejanović-Milovančević, 2001)

Jedan dio autora postavlja hipotezu da su kod sve djece prisutni određeni oblici poremećaja u ponašanju – razlika nije u vrsti nego u stepenu u kojem je problematično ponašanje prisutno. Do sličnih je zaključaka došla i Ruža Tomić koja je 2005. radila empirijsko istraživanje o PUP-u kod učenika osnovne škole, između ostalog i zeničke OŠ „Meša Selimović“.

1.1. Etiologija

Mnoge studije ukazuju na dvije glavne etiološke grupe faktora koje dovode do poteškoća u ponašanju (PUP):

- faktori sredine (porodični uslovi, socioekonomska kriza, neprimijenjeno roditeljstvo, utjecaj vršnjaka, školska postignuća i dr);
- faktori ličnosti djeteta (implusivnost, niska inteligencija, genetski faktor, biološki faktor i dr);

Farrington i Lewis (1996) kao osnovne faktore koji se odnose na porodicu, a vezani su za pojavu PUP-a kod djece, navode slabu roditeljsku brigu ili praćenje razvojnih potreba djeteta, nestalnu ili krutu porodičnu disciplinu, bračnu nestabilnost, roditeljsko zanemarivanje djeteta, antisocijalne poremećaje ličnosti roditelja i veliki broj članova porodice.

U adolescenciji vršnjaci postaju “važnijima” od porodice, stoga se u krugu vršnjaka počinju zadovoljavati potrebe koje su se prije zadovoljavale u porodici. U vršnjačkoj skupini mladi nalaze potrebnu potporu za svoje stavove, interese, motive, poglede na život.

Prema *Fergussonu i Horwoodu* (1995) niska odgojno-obrazovna postignuća kao i kognitivno zaostajanje su najčešće udruženi sa PUP-om. Školski neuspjeh vodi povećanju rizika od nastanka PUP-a, jer djeca koja ispoljavaju probleme savladavanja školskog gradiva postižu u socijalnom smislu manji stepen priznanja od okoline, osjećaju se odbačeno i imaju niže samopoštovanje.

Istraživanja *Loebera i Schmalinga* (1985) pokazuju da postoje najmanje dva podtipa poremećaja u ponašanju djece koje možemo nazvati vidljivim ili eksternaliziranim poremećajima i skrivenim ili internaliziranim poremećajima. U prvu skupinu spadaju poremećaji koji se odnose na direktan sukob i uništavanje u okolini, kao što su: agresivno ponašanje, napadaji bijesa, neposlušnost, impulsivnost, hiperaktivnost i sl. Drugu skupinu čine poremećaji koji uključuju ponašanja iza leđa odraslih, među kojima su: laganje, krađa, korištenje alkohola i droga i sl. Oba se javljaju kao skup ponašanja, a ne izolirano. Djeca koja manifestiraju takva ponašanja često su obilježena kao problematična, antisocijalna ili jednostavno djeca s poremećajima ponašanja.

1.2. Karakteristike

Često su djeca koja imaju probleme u ponašanju niskog samopoštovanja, osjećaju ljutnju, žele pažnju. Pažnja je najjači socijalni potkrepljivač. Potreba za pažnjom je toliko jaka da je djeci (i odraslima) draže privući negativnu pažnju, poput kritike ili drugih oblika kazne, nego ostati bez ikakve pažnje, odnosno biti ignoriran. To objašnjava činjenicu da djeca ustraju u negativnim oblicima ponašanja čak i ako ih nakon toga redovno kritikujemo. (Hwang, 1995)

Od brojnih aktivnih i pasivnih oblika poremećaja u ponašanju istaknut ćemo neke od najčešće manifestiranih. Aktivni oblici su: agresivnost, autoagresivnost, bježanje od kuće, bježanje iz škole, neizvršavanje školskih obaveza, druženje s osobama socijalno neprihvatljivog modela ponašanja, skitnja, eksperimentiranje ili uživanje sredstava ovisnosti (duhan, trava, alkoholna pića). Pasivni oblici su: plašljivost, povučenost, plačljivost, sklonost subjektivnoj ili objektivnoj izoliranosti, izrazita nekomunikativnost, znatno izražena motorička mirnoća (amimičnost lica, slaba fizička pokretljivost). Navikli smo da obraćamo pažnju na aktivne oblike, a pasivne često i ne

primjećujemo ili ne reagiramo na njih. A oni su pokazatelji da tom djetetu treba podrška, njegov način da kaže „Pomozite mi!“

2. Rana intervencija

2.1. Prevencija

Za djecu i mladež sa poremećajima u ponašanju u zapadnoevropskim državama postoje brojne i šarolike mogućnosti stručnog djelovanja:

- što ranija, odnosno pravovremena intervencija;
- kontinuirano stručno djelovanje od „vrtića do zaposlenja“;
- pomoć i ponuda trebaju biti što bliže djetetu i porodici;
- partnerstvo u odlučivanju i provođenju tretmana/intervencije;
- dati ono što se „traži“ a ne ono što se „nudi“;
- timski i interdisciplinarni pristup;
- individualni plan i program;
- stalna evaluacija tretmana i programa;
- međuresorska saradnja.

Kao bitne karakteristike, odnosno pristupi u radu u ranoj intervenciji, mogu se navesti:

- holistički (svaku pojavu vezanu uz dijete treba promatrati u cjelini i u svjetlu konteksta u kojem se odvija);
- timski (djelovati u okviru interdisciplinarnih timova);
- inovacijski (koristiti se egzaktno dobivenim, provjerenim podacima, uz visoke metodološke standarde, te uz stalan lični i profesionalni razvoj);
- funkcionalni (uzimati u obzir trenutne mogućnosti, potrebe i interese djece kod planiranja odgojno-obrazovnog rada).

Značajno je spomenuti da su i ekonomska istraživanja pokazala korisnost ovakvih programa rane intervencije, te da se u argumentaciji o korisnosti rane intervencije ne spominju samo načela humanosti i socijalne pravde, već i njihova ekonomska utemeljenost. I Fogel, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju 1993. godine, poručuje da kvalitetno rano ulaganje u razvoj djece ima značajni utjecaj na kvalitetu populacije i utječe na zdravlje u odrasloj dobi.

2.2. Produženi stručni postupak (PSP)

Jedan od oblika rane intervencije je produženi stručni postupak. On predstavlja sociopedagoški tretman, odnosno poseban oblik preventivnog rada s djecom osnovnoškolske dobi koja manifestiraju poremećaje u ponašanju i njihovom primarnom sredinom. Samim tim je cilj tretmana u produženom stručnom postupku pružanje pravovremene, direktne i kontinuirane pomoći učenicima u:

- usvajanju pravilnih tehnika učenja školskoga gradiva;
- učenju socijalnih vještina koje omogućavaju djetetu lakše prilagođavanje različitim socijalnim ulogama i udovoljenje raznoraznim zahtjevima socijalne sredine, te uspješnu integraciju u grupi vršnjaka;
- poučavanju kreativnim sadržajima provođenja slobodnog vremena.

Dakle, jačanje/afirmacija djeteta i prepoznavanje i jačanje njegovih potencijala su glavni ciljevi. (Martinović, Marušić, 1999)

Cjelokupni tretman je primarno usmjeren na što raniju identifikaciju bilo kojeg oblika odstupanja u ponašanju, na pružanje pomoći u otklanjanju već očitovanih teškoća, te zaustavljanje njihova daljnjeg napredovanja. Produženi stručni postupak djeluje u okviru prostora osnovne škole, što prije svega, omogućuje pravovremeno interveniranje u svakom pojedinom slučaju. Dijete nije potrebno izdvajati iz njegova socijalnog okruženja, već mu je osigurana svakodnevna, direktna stručna pomoć u prevladavanju prisutnih teškoća. Na taj način i odgajatelj ima mogućnost pratiti i kontrolirati djetetovo funkcioniranje, te kontaktirati i surađivati s nastavnicima i pedagoškom službom škole. Radi se o modernom, humanom i demokratskom pristupu u tumačenju i rješavanju problema tamo gdje je to potrebno i najmanje stigmatizirajuće, a prihvatljivo i djelotvorno ukoliko je na vrijeme i adekvatno ponuđeno i poduzeto. U Hrvatskoj se PSP realizira u okviru nekoliko osnovnih škola već desetak posljednjih godina, a rezultati evaluacije potvrđuju značaj ovakvog rada s djecom osnovnoškolskog uzrasta.

2.2.1. Karakteristike PSP-a

Djelovanje produženog stručnog postupka usmjereno je na pet osnovnih sociopedagoških područja:

- odnos prema sebi,

- odnos prema drugima,
- obrazovanje,
- slobodno vrijeme,
- interesi i navike.

Kvaliteta i efekti rada odgajatelja ostvaruju se kroz zastupanje interesa i ispunjenje potreba djeteta, uključujući slijedeće karakteristike:

- vođenje grupe;
- kontakti i uključivanje subjekata, stručnjaka drugih službi i ustanova u čijoj je domeni svojevrsna podrška djetetu: roditelji, nastavnici, nadležni ured CZSR-a, zdravstvene ustanove;
- kontinuirano praćenje statusa učenika kroz informiranje i konsultacije s nastavnicima, pedagogom, direktorom škole;
- rad s roditeljima (savjetovanje – individualni oblik, sastanci s grupom roditelja);
- izrada individualnih programa uz sudjelovanje učenika;
- vođenje dnevnika rada i dnevnih individualnih zapažanja.

Obrazovni deficit, neizvršavanje školskih obaveza i školski neuspjeh predstavljaju najzastupljeniju skupinu manifestiranih teškoća. Zbog toga posebnu pažnju treba posvetiti podršci učenicima u svakodnevnom izvršavanju školskih obaveza, te usvajanju novih tehnika efikasnog učenja.

Grupni oblik rada se najčešće upotrebljava u PSP-u jer se tako dijete uči saradnji i odgovornosti, koji čine osnovu za djetetovo razumijevanje vlastite uloge i statusa u grupi, socijalnih odnosa uopće, te izgrađivanje kvalitetnije povezanosti i komunikacije među članovima grupe. Kao što *Glasser* kaže, tek na zadovoljenoj potrebi djece za pripadanjem omogućuje se ispunjenje niza specifičnih potreba učenika te „koraci“ u saniranju problema.

Tematske i iskustvene diskusije su tehnika koja se često koristi u PSP-u, pokrivajući u najvećoj mjeri područje odnosa prema sebi i područje odnosa prema drugima. Ova se tehnika redovito primjenjuje u radu sa djecom u produženom stručnom postupku. Njenim provođenjem ostvaruje se mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja i osjećaja, učenja pravila komunikacije, usvajanje niza socijalnih vještina te učenja i razvijanja tolerancije prema drugim osobama.

Individualni oblik rada provodi se kao nadopuna grupnom radu, a s obzirom na konkretne, trenutne potrebe ili probleme djeteta, te kroz individualiziran pristup usmjeren na tretiranje posebnih poremećaja učenja. Takav, individualan oblik rada provodi se korištenjem klasičnih pedagoških metoda i sredstava rada:

- metoda poticanja,
- metoda navikavanja,
- metoda usmjeravanja,
- metoda sprečavanja.

Jedan od indikatora ponašanja učenika je i školski uspjeh. On, međutim, ima karakter posljedice, a ne bi smio biti najznačajniji kriterij uspješnosti tretmana, jednako kao što obrazovni dio nije jedino područje djelovanja produženog stručnog postupka. Stoga je predviđeno vrednovanje i kvantitativnih i kvalitativnih promjena u funkcioniranju pojedinog djeteta, što znači da će, počevši od inicijalne faze tretmana, biti kontinuirano praćen i evaluiran napredak prema odrednicama predikcije i projekcije tretmana.

Izuzetno je značajno naglasiti odlučujući odgojni momenat, a to je dobar odnos između odgajatelja (učitelja) i djeteta. Uz ostvarivanje takvog odnosa, odgajatelji su usmjereni na izgrađivanje pomagačke atmosfere nedirektivnim i demokratskim tipom vođenja. Osnovna smjernica u pristupu odgajatelja jest primjena poticajnih metoda i sredstava. Također, u postupanju sa djecom zahtijeva se suptilan nivo komunikacije, što znači da će odgajatelj, te nastavnik, morati biti osposobljeni za korištenje širokog spektra socijalnih vještina, sposobnošću empatije, te raspolagati razumijevanjem i osnovnim znanjima o karakteristikama ovog uzrasta.

3. Dnevni centar

Djetinstvu pripada posebna podrška i pomoć

Konvencija UN-a o pravima djeteta (preambula)

Odrastanje je vrlo dinamičan proces. U školskom razdoblju života pojedinac se suočava s različitim problemima i zadacima koji se pred njega postavljaju. To je ujedno i najintenzivnije kognitivno, emotivno i konativno razdoblje koje je obilježeno stjecanjem znanja i usvajanjem različitih navika, sudova, vrijednosti, stavova. Zbog toga je pred nama, školskim radnicima,

veliki i značajan zadatak podrške svakom pojedincu, a u njegovom najboljem interesu.

Pokušaj da se jedan vid sociopedagoškog postupka realizira u osnovnoj školi je rad *Dnevnog centra* (DC) u OŠ *Skender Kulenović* u Zenici. Radi se o modernom, humanom i demokratskom pristupu u tumačenju i rješavanju problema tamo gdje je to potrebno i najmanje stigmatizovano, a prihvatljivo i djelotvorno ukoliko je na vrijeme i adekvatno ponuđeno i poduzeto.

Projekat *Dnevni centar* pristupa radu s učenicima na afirmativan, zabavan i kreativan način kroz stručne sociopedagoške programe prilagođene potrebama i sposobnostima učenika, i predstavlja oblik rane intervencije u školi. *Centar* je otvoren u sklopu prostorija škole (preuređene su dvije učionice). Namijenjen je učenicima koji imaju poteškoće u ponašanju, a načinjena je i baza podataka. Da bi se ispoštovali principi inkluzije, vrata *Centra* su otvorena i za sve ostale učenike naše škole. Učenici iz baze podataka u DC-u dolaze prema predviđenom rasporedu, četiri sata dnevno, u terminima prije ili poslije nastave. Dakle, *Centar* je prostor u školi u kojem se pruža adekvatna pomoć i podrška učenicima sa poteškoćama u učenju i ponašanju kroz različite vannastavne aktivnosti (igru i radionice), a uzrast korisnika tretmana su djeca osnovnoškolske dobi, od drugog do osmog razreda, u čijem su ponašanju zapaženi neki od poremećaja u ponašanju. Cilj koji u radu dominira jeste jačanje međusobne povezanosti članova skupine, usmjerenost jednih na druge, odnosno izgrađivanje zajedništva. Pored toga, svakodnevno se provodi rad na saniranju teškoća u usvajanju nastavnog gradiva, poučavanju novim tehnikama učenja, te usvajanju redovne navike izvršavanja školskih zahtjeva. Učenici imaju priliku da rade sa ostalim nastavnicima s kojima nemaju priliku da se upoznaju u redovnom nastavnom procesu. Pored toga, rad sa praktikantima pruža učenicima bogatstvo uvida u različite načine učenja i izvršavanja obaveza. Osnovna karakteristika u radu s djecom je prepoznavanje i gratifikacija specifičnih potreba svakog pojedinog djeteta, kroz korištenje pedagoških metoda grupnog i individualnog oblika rada u direktnom bavljenju sa učenicima.

Kriteriji za uključivanje djece u grupu produženog stručnog postupka su:

- školski neuspjeh,
- neizvršavanje školskih obaveza,

-
- loš socio-ekonomski status porodice.

Prioritet uključivanja:

- učenici nižih razreda osnovne škole (od trećeg do šestog razreda).

Većina problema kod djece i mladih proizilazi iz nedostatka vještine za građenje odnosa, odnosno podnošenje i rješavanje interpersonalnih konflikata i upravljanja vlastitim emocijama na konstruktivan način, te samim tim i nedostatka samopoštovanja. Navedene postavke iz literature predstavljaju osnovu za postavljanje hipoteze i ciljeva rada u DC-u.

Hipoteza koju smo postavili glasi: *Nivo samopoštivanja učenika je u obrnutoj proporciji s poremećajima u ponašanju.*

Osnovni ciljevi ovog projekta su :

- spoznavanje i izgrađivanje pozitivne slike o sebi;
- stvaranje uslova u kojima će se svi učenici uspješno pripremati za što bolju integraciju i socijalizaciju u društvenu sredinu;
- usvajanje novih tehnika učenja;
- usvajanje socijalnih vještina koje djetetu omogućavaju lakšu prilagodbu sredini;
- usvajanje kreativnih vještina i načina provođenja slobodnog vremena;
- unapređenje kvaliteta vannastavnog rada s ciljem postizanja obostranog zadovoljstva u radu ovih učenika i nastavnika.

Zadaci koje pokušavamo realizirati u Dnevnom centru su :

- jačanje ličnosti i izgradnja komunikativnih i kreativnih vještina kod učenika;
- izgradnja i promocija alternativa za provođenje slobodnog vremena u zajednici i školi da bi učenici na zdrav način mogli zadovoljiti potrebe za novim iskustvima, zabavom i opuštanjem;
- usvajanje novog modela konstruktivnog rješavanja konfliktnih situacija;
- pružanje pravodobne, direktne i kontinuirane pomoći učeniku;
- izgrađivanje pomagačke atmosfere nedirektivnim i demokratskim tipom vođenja;

- primjena poticajnih mjera i sredstava;
- koordinacija interdisciplinarnog tima (pedagog, nastavnik, praktikanti, roditelji i CzSR po potrebi).

Plan rada u *Centru* se predviđa prema uzrastu i potrebi grupe koja je prisutna. Neke od aktivnosti koje se realiziraju su:

- individualni i grupni savjetodavni rad,
- pomoć pri izradi zadaće,
- edukativne i kreativne radionice,
- poduka o načinima efikasnog učenja,
- kutak za čitanje, biblioteka, kutak za druženje,
- multimedijalni centar (računari, TV, kablovska televizija, DVD, projekcije filmova).

Ako rad u *Centru* posmatramo kroz područja, specifični ciljevi bi bili sljedeći:

– Područje odnosa prema sebi

Specifični ciljevi	Aktivnosti
– Samoaktivnost – Razvijati odgovornost za svoje ponašanje – Samostalnost – Razviti pozitivan pojam o sebi	– Igre za poticanje aktivnosti, socijalno učenje, projektivne igre, vježbe koncentracije

– Područje odnosa prema drugima

Specifični ciljevi	Aktivnosti
– Razvijanje zajedništva – Zadovoljenje potrebe za pripadanjem – Usvajanje osnovnih pravila komunikacije – Razvoj saradničkog odnosa, razumijevanje vlastite uloge – Poštivanje različitosti drugih	– Igre za razvoj kohezije grupe – Aktivnosti usmjerene na učenje socijalnih vještina – Aktivnosti usmjerene na stvaralačko rješavanje problema – Igre za socijalno učenje

– Područje obrazovanja

Specifični ciljevi	Aktivnosti
– Savladavanje školskog gradiva – Stvaranje navike redovnog učenja – Poučavanje tehnikama učenja – Razvijanje samostalnosti u radu	– Direktna pomoć u učenju – Kvizovi znanja – Zajedničko planiranje i praćenje rada – Vježbe koncentracije

– Područje slobodnog vremena

Specifični ciljevi	Aktivnosti
– Razvijati uočene sklonosti, vještine i sposobnosti – Poticati i razvijati maštu i kreativnost – Prevencija neprihvatljivog ponašanja	– Likovne i kreativne radionice – Korištenje Interneta – Uključivanje u sportske aktivnosti – Tematske večeri i interaktivna druženja

– Područje interesa i navika

Specifični ciljevi	Aktivnosti
– Poticanje u održavanju postojećih i razvijanje novih interesa i navika – Zapaziti i razvijati lične potencijale djeteta	– Aktivnosti usmjerene na socijalno učenje – Igre za poticanje aktivnosti – Različite sportske i kulturne manifestacije

Svoj cilj ostvarujemo tako što povezujemo učenike sa praktikantima u sklopu zajedničkih aktivnosti u prostorijama DC-a. Praktikanti su mladi ljudi, uglavnom studenti pedagoških usmjerenja. Njih petnaest, za sada, dolazi 1-2 puta sedmično u *Centar*. Rade na volonterskom principu, dakle bez novčane nadoknade. Svojim teoretskim znanjem pomažu učenicima, ali i stječu dobru praksu. Oni su eduirani u različitim naučno-obrazovnim područjima tako da očekujemo povećanje nivoa znanja kod učenika. Pored pružanja pomoći u učenju praktikanti

razgovaraju sa učenicima, nastojeći biti prijatelji s njima. Jačajući njihove snage, slabe mogući uzroci poteškoća u ponašanju.

Pored praktikanata u *Centru* svaki dan volontiraju i dva učitelja/nastavnika, čije prisustvo omogućava organiziraniji rad s djecom. Nastavnici, također, rade s djecom na drugačiji način negoli u nastavi – opuštenije, bez pritiska „mora se realizirati“ i sl. Inače prostor DC-a dozvoljava im veću kreativnost. Pored toga, učenici imaju priliku da komuniciraju i izgrade odnose i s nastavnicima koji u redovnoj nastavi ne rade s njima.

Radom *Centra* koordinira pedagogica, koja je svaki dan prisutna u *Centru*. Koordinatorica DC-a prati evidenciju učenika, radi na povezivanju nastavnika, praktikanata i učenika, te organizaciji rada, evaluaciji rezultata i dr.

Dnevni centar je opremljen multimedijalnom opremom (računari, internet, TV, DVD), potrebnim didaktičkim sredstvima, posjeduje kutak za edukaciju (klupe, stolice, tabla), kutak za druženje i razgovore sa sofom i jastucima, malu biblioteku. Obuća se izuva i sjedi se uglavnom na podu od linoleuma, što omogućava prisniji, opušteniji i manje formalan odnos u radu. Učenici sa poteškoćama u učenju i ponašanju se dobro osjećaju u *Centru* jer je u školi otvoren šareni, veseli prostor za njih i njihove vršnjake. U *Centar* dolaze i realiziraju svoje aktivnosti i učenici – članovi grupe talentiranih učenika škole *Double T* koji im pomažu u učenju. Interesantno je su svi učenici zaista kolegijalni i pomažu jedni drugima. Učenici u *Centar* dolaze prema predviđenom rasporedu, od 11 do 13 sati ili od 14 do 16 sati, kada je i radno vrijeme *Centra*. Oni dolaze prije ili poslije časova redovne nastave.

Rad u *Centru* se razlikuje u odnosu na dodatnu ili dopunsku nastavu jer predviđa, prije svega, druženje učenika međusobno, te s praktikantima i nastavnicima, a što je najvažnije potječe afirmaciju učenika i njihov razvoj. Pored kognitivnih sposobnosti podstiče se razvoj emocionalnih i socijalnih vještina i sposobnosti učenika. DC je otvoren zbog potreba učenika i realizira se prema potrebama učenika.

Planirana je inicijalna i finalna evaluacija. Inicijalna je urađena u toku decembra i januara 2008. Radi se i kvantitativna evaluacija (analiza školskog uspjeha i uspjeha u vladanju) i kvalitativna, kroz samoevaluaciju (sedmična i završna, samoevaluacionom listom) i evaluacijom postignutih promjena u ponašanju (upitnik samopouzdanja i samopoštovanja, lista za procjenu ponašanja, sociogram).

Daljnji koraci

Proučavanjem literature moglo se zapaziti da su u većini istraživanja autori pokušavali osvijetliti nepovoljnu porodičnu konstelaciju (nepovoljno emocionalno ozračje) u etiologiji školskog neuspjeha. *Gruden i saradnici* na uzorku od 300 učenika, koji su upućeni na obradu zbog neprestanog neuspjeha u školi, zaključuju da su mnogo značajniji za školski neuspjeh od stepena inteligencije konfliktni odnosi u porodici učenika. Zbog toga je veoma važno uključiti i porodicu, na proaktivan način. To planiramo uraditi kroz dva projekta.

Prvi je organiziranjem radionica za roditelje učenika iz DC-a:

- Konflikti među roditeljima i odgoj djece;
- Ponašanje roditelja i slika o sebi;
- Suočavanje sa stresom zbog neuspjeha u školi;
- Važnost uspjeha u osnovnoj školi;
- Roditelji i učitelji – partneri.

Drugi je projekat *Priprema za školu*, koji pokrećemo s ciljem stvaranja djelotvornog okruženja za učenje kod kuće za one porodice čija djeca ne pohađaju predškolske ustanove, a realizirat će se godinu dana prije polaska djece u školu. Pored toga planiran je i projekat na popularizaciji volonterizma, kroz snimanje kratkog dokumentarnog filma o jednom radnom danu volontera, angažiranje specijalnog pedagoga i defektologa, te edukacija iz područja treninga socijalnih vještina za već angažirane volontere.

Zaključak

Prema većini psihodinamičkih, bihevioralnih, kognitivnih i bioloških teorija iskustva u ranom djetinstvu i tokom razvoja smatraju se ključnim za psihičko zdravlje osobe. Pored toga, djeca prilagodljivija od odraslih, pa stoga „terapijski“ i dostupnija.

Ono što je najvažnije za kvalitet pedagoškog rada je da trebamo raditi na suzbijanju faktora rizika, faktora koji dovode do problematičnog ponašanja, a koji dalje mogu izazvati i visoki stepen delikvencije kod učenika. Neki od tih faktora su: loše ocjene u školi, loše vladanje u školi, agresivno ponašanje, provođenje sile među učenicima, negativne obiteljske prilike, povučenost djece, neizvršavanje školskih obaveza, druženje sa učenicima koji imaju socijalno neprilagođeno ponašanje i dr.

Efikasan i kvalitetan način suzbijanja nasilja je preventivni rad. Istraživanja Ruže Tomić pokazuju da timski rad sa djecom i

mladima koji ispoljavaju PUP daje pozitivne efekte. Ovo mišljenje iznijela je većina ispitanika. Istraživanje je, također, pokazalo da postoji pozitivna korelacija između skladnih odnosa s prijateljima, roditeljima i nastavnicima, i odsustvo PUP-a. Dakle, preventivni rad u kojem preovladava jačanje međusobne povezanosti članova skupine, usmjerenost jednih na druge, odnosno izgrađivanje zajedništva predstavlja humani i demokratski pristup u tumačenju i rješavanju problema tamo gdje je to potrebno i najmanje stigmatizovano, a prihvatljivo i djelotvorno ukoliko je na vrijeme i adekvatno ponuđeno i poduzeto. Upravo je to osnova rada našeg DC-a.

Literatura

- Bašić, J. (1980) *Uloga osnovne škole u sprečavanju i suzbijanju poremećaja u ponašanju djece i omladine*. Defektološka teorija i praksa: 3-4. Zagreb, 366-377
- Bašić J, Žižak A (2004) *Prijedlog pristupa rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju djece i mladih*. Zbornik radova: Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja. Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 57-71
- Glasser, W. (2000.) *Teorija izbora - nova psihologija lične slobode*. Alinea. Zagreb
- Grej, Dž. (2001) *Djeca su iz raja - vještine pozitivnog odgoja, koje će vam pomoći da podignete zdravo, uspješno i sretno dijete*. Rubikon. Beograd
- Martinović, Marušić (1999.) *Okvirni program produženog stručnog postupka u osnovnim školama*. Kriminologija i socijalna integracija: Vol 7
- Hwang, Nilsson (1995.) *Razvojna psihologija - od fetusa do odraslog*
- Pejanović - Milovančević, M. (2001.) *Poremećaj ponašanja djece i omladine - moralni i psihopatološki faktori*. Zadužbina Andrejević. Beograd
- Winkel, R. (1994.) *Djeca koju je teško odgajati* Educa. Zagreb

Summary

The main purpose of this expert work is to imply the importance of early intervention on recognition of children and youth in risk environment and reduction possibility for behavior disorder in period of primary education. Beside the entire spectrum of protective programs for preventing violence between youth in general, there is necessarily to imply on importance for development program that will ensure in right time and direct support to students in building a positive image about them and ability for their social evolution, as e.g. extended expert (professional) method – profile of preventive action with students who are exposed of negative influence of risk factors.

As an example of good practice we describe a work of Daily center in a public school „Skender Kulenović“ in Zenica. Daily center agenda imply affirmative, fun and creative work profile with students across competent social-pedagogic method and represent form of early intervention for action with behavior disorder. Through this example we want to represent new work configuration, because it tolerate implementation wide spectrum of educative actions in school ambience, with teachers assistance. Implementation of these and similar programs in school environment is particularly important because we are witnesses of multiple forms of behavior in school that often become behavior disorder. In this way, school (whatever if the resource of this form of behavior „rest“ in or outside the school) and teachers became pre-place and key persons for early detect of difficulties in school relation of children and youth. So we can say that the school represents the source of irreplaceable pedagogic potentials, although we forgot it sometimes.